

Gimtosios kalbos vertė profesinėje veikloje

Laimutė Kardelienė

Profesorė socialinių mokslų daktarė
Utenos kolegijos Sveikatos priežiūros ir
reabilitacijos katedra
Maironio g. 7, LT-28142 Utena
El. paštas: laimutekk@gmail.com

Kęstutis Kardelis

Profesorius habilituotas socialinių mokslų
daktaras
Utenos kolegijos Sveikatos priežiūros ir
reabilitacijos katedra
Maironio g. 7, LT-28142 Utena
El. paštas: k.kardelis@gmail.com

Pabrėžiant globalizacijos kaip kontroversiškos koncepcijos vaidmenį ugdant gimtąją kalbą, straipsnyje aktualizuojama gimtosios kalbos vertė pedagogo profesinėje veikloje. Iškeliama konkretaus mokomojo dalyko mokytojo atsakomybė už jo kaip kalbos ugdytojo vaidmens įgyvendinimo ypatumus profesinėje veikloje. Gauti empiriniai duomenys atskleidė, kad tirti kūno kultūros mokytojai palankiau vertina mokytoją kaip kalbos ugdytoją, palyginti su kūno kultūros mokytojo kaip savo kalbos tobulintojo ir kalbinio tapatumo puoselėtojo vaidmeniu. Keliama prielaida, kad mokytojų atleitinė biografija ir jų kaip mokinių patirtis kūno kultūros pamokose turi reikšmės jų požiūriui į gimtosios kalbos žinias ir mokėjimus profesinėje veikloje.

Pagrindiniai žodžiai: globalizacija, gimtoji kalba, kūno kultūros mokytojų gimtosios kalbos žinios ir mokėjimai profesinėje veikloje.

Įvadas

Dabartinėje visuomenėje globali komunikacija veikia kiekvieno asmeninį identitetą ir jo kasdienį gyvenimą. Asmeninis identitetas tampa atviru klausimu, nes asmuo nebepaveldi savo identiteto iš praeities, o aktyviai jį kuria sąveikaudamas su kitais. Tai reiškia, kad mūsų kultūros savitumas ir atsparumas išbandomas atvirumu pasauliui. Čia dera priminti labiausiai paplitusius tokius požiūrius į Lietuvos kultūros, o iš dalies ir į lietuvių tautos, ateitį: nekritiškai pesimistinis, nes Lietuva, kaip ir kitos mažos šalys bei tautos, neturi ateities; neatsakingai optimistinis, nes lietuviai savo kultūrą privalėtų puoselėti kaip ir kitos mažos tautos; atsargus optimistinis, nes Lietuvos

kaip tautos ateitis ir jos kultūra priklauso nuo pačių lietuvių (Martinkus, 2004).

Kadangi globalizacijos jėgos ir pasaulyje stiprėjančios įvairios kultūrinės tendencijos skatina rūpintis gimtąja kalba kaip etnine vertybe, iškyla kiekvieno socialinė atsakomybė, o ypač pedagogo atsakomybė už jo kaip kalbos ugdytojo vaidmens įgyvendinimo ypatumus profesinėje veikloje. Visuomenės nariai turi tam tikrų lūkesčių dėl mokytojo veiklos ir tikisi, kad kiekvienas šios profesijos atstovas sąžiningai atliks socialinį užsąjimą. Be to, pedagogui kaip profesionalui (ne amatininkui) yra aktualus uždavinys ugdyti mokinio asmenybę. Šis uždavinys sprendžiamas dviem būdais: atliekant platesnes nei akivaizdžias

konkreto mokomojo dalyko funkcijas ir siekiant ugdyti mokinio bendrąsias kompetencijas, jam įgyjant esminių dalykinių kompetencijų pagrindus. Šiuo teiginiu pabrėžiama, kad pedagogas – tai ir apskritai mokytojas, ir konkretaus mokomojo dalyko mokytojas. Pavyzdžiui, kūno kultūros pamokose turi būti suformuojama mokinių dalykinė kompetencija, apimanti sveikata stiprinančio fizinio aktyvumo nuostatas ir gebėjimus bei sistemingo fizinio aktyvumo įpročius. Jose taip pat turi būti ugdomos bendrosios kompetencijos, kurioms skiriama dėmesio ir kitų mokomųjų dalykų pamokose. Vadinas, kūno kultūros mokytojo kompetencijos ir tikėjimas savo profesinės karjeros patrauklumu yra esminis numatomų rezultatų ugdymo procese veiksnys (Capel, 2004; Kardelienė, Kardelis, 2006; Kardelienė, Kardelis, Karanauskienė, Šukys, 2009).

Užsienio autorių darbų, kuriuose kalbama apie kompetencijas, būtinas kūno kultūros mokytojų veikloje, analizė parodė, kad yra atotrūkis tarp kūno kultūros mokytojams priskiriamų kompetencijų, kurios yra aprašomos jų rengimo programose, ir realios ugdymo praktikos (Hill, Brodin, 2004; Henninger, 2007). Kūno kultūros mokytojai, turėdami sportinių gebėjimų ir žinių apie kūno kultūrą, daugiau dėmesio skiria mankštinimosi ir sportavimo klausimams nei pilietiniam-socialiniam ugdymui (Kermarrec, Todorovich, Fleming, 2004; Zwozdiak-Myers, Whitehead, Capel, 2004). Kita vertus, atskleista, kad patyrę mokytojai labiau vertina kūno kultūros pamokų ugdomąjį aspektą nei mokinių treniravimą, jų sportinių mokėjimų ir įgūdžių lavinimą (Green, 2002).

Žinoma, kad šalies socialinė ir politinė raida turi poveikį ir mokomojo dalyko rai-

dai, ir kūno kultūros mokytojų įpročiams, o švietimo sistemos ir sporto pokyčiai taip pat gali daryti įtaką kūno kultūros ugdymui mokykloje. Tačiau apie kūno kultūros mokytojo vaidmenį ugdant mokinio bendrąsias kompetencijas kūno kultūros pamokose tyrimų Lietuvoje stokojama (labiau domimasi moksleivių fizinio aktyvumo ir fizinio ypatybių lavinimo ypatumais). Dėrėtų paminėti, kad pastaruoju metu kiek daugiau dėmesio ugdyti moksleivių bendrąsias kompetencijas per kūno kultūros pamokas skiria K. Kardelio vadovaujama mokslininkų grupė (Kardelienė, Kardelis, 2006; Kardelienė ir kt., 2009; Kardelienė, Kardelis, Bitė Fominienė, Bardauskas, 2010;), ypač pabrėžiant kūno kultūros mokytojo profesinės komunikacijos ypatumus. Atskleistos profesinės komunikacijos ypatumų sąsajos su mokinio dalykinės kompetencijos ir bendrųjų kompetencijų gilinimu (Masiliauskas, 2011).

Aptariant pasaulio globalios kultūros homogenizaciją išskiriamas kultūrinės autarkijos nykimas (Held, McGrew, Goldblatt, Perraton, 2002). Be to, autorių teigimu, šiuolaikinės epochos kultūrinio bendravimo srityje išgali viena kalba – anglų – kaip tikra pasaulinė *lingua franca* tarp elito. Tai reiškia, kad pasaulinis bendravimas galimas esant bendrai kalbai ir tam tikro lygio kalbinei kompetencijai, t. y. kaip pasitelkiant kalbinius gebėjimus plėtoti dvikalbystę ar daugiakalbystę. Dėl pasaulio kultūros globalizacijos ryškėja kūno kultūros mokytojo gimtosios kalbos komunikavimo kompetencijos kaip mokytojo profesijos bendrakultūrinės kompetencijos apraiškos svarba. Kadangi komunikavimo kompetencija yra ašinė profesinė kompetencija, lemianti mokytojo profesionalumą (Kardelienė, Kardelis, 2006), tad būtina

gilintis, kaip kūno kultūros mokytojai vertina gimtosios kalbos žinias ir mokėjimus profesinėje veikloje. Šiam probleminiam klausimui, atitinkančiam tyrimo objektą, spręsti darbe siekta **tikslo** – atskleisti, kaip kūno kultūros mokytojai vertina savo gimtosios kalbos žinias ir mokėjimus profesinėje veikloje.

Tyrimo metodika

Tyrimo dalyviai. Probleminiam tyrimo klausimui spręsti sudaryta nepriklausoma atsitiktinė 317 kūno kultūros mokytojų imtis. Sudarant imtį siekta, kad tyrimui parinkti kūno kultūros mokytojai reprezentuotų visą šalį. Tiriamoji imtis, atsižvelgiant į bandomojo tyrimo rezultatus, skaičiuota pagal tiriamųjų atsakymus į jiems pateiktus klausimus. Atsakymų į kiekvieną klausimą procentinio pasiskirstymo dažnis parodė, kad esant 5 proc. tikslumui ir 95 proc. patikimumui didžiausia apskaičiuota imtis būtų 324 atvejai. Kadangi septynių tyrimo dalyvių anketos pripažintos negaliojančiomis (neidentifikuotos pagal kai kuriuos socialinius demografinius tyrimo kintamuosius), darbe analizuota 317 atvejų.

Taikant paprastą atsitiktinės *imties* sudarymo būdą tyrimo dalyviai parinkti iš penkių didžiųjų Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio), miestų, kuriuose gyvena iki 30 tūkst. gyventojų (Anykščių, Joniškio, Kaišiadorių, Kretingos, Kupiškio, Parkurojo, Skuodo, Varėnos), ir Kauno, Šakių, Šilutės, Anykščių, Rietavo, Plungės, Prienų ir Jurbarko rajonų kaimo mokyklų. Didžiuosiuose miestuose apklausti 157, mažesniuose miestuose ir rajonų centruo-

se – 91, o kaimo mokyklose – 69 kūno kultūros mokytojai.

Tarp apklaustų mokytojų buvo 173 vyrai, ir tai sudarė 54,6 proc. imties sklaidos, o imties moterų dalis – 45,3 proc. (n = 144). Toks lyčių santykis iš esmės atitinka generalinės visumos santykį, kuris, remiantis Lietuvos sporto statistikos metraščio duomenimis, Lietuvoje 2011 metais buvo toks: 1 691 kūno kultūros mokytojo populiacijos vyrai sudarė 56,6 proc., o moterys – 43,4 proc.

Tyrimo metodas. Tyrimo dalyvių komunikavimo kompetencijai tirti naudotas apklausos raštu metodas (Kardelienė, Kardelis, 2006). Šio metodo turinį sudarė fakto (socialiniai demografiniai) ir konstrukto (tiriamojo objekto) klausimai. Socialiniais demografiniais tyrimo kintamaisiais įvardytas tirtųjų amžius, lytis, pedagoginio darbo stažas, išsilavinimas, profesinė kvalifikacija, darbo vieta, o diagnostinį tiriamojo konstrukto bloką sudarė trys teiginių skalės, viena iš kurių atskleidė tirtų asmenų nuomonę apie gimtosios kalbos vertę kūno kultūros veikloje, ypač šio mokomojo dalyko pamokose. Skalę sudarė 28 teiginiai, kurie leidžia vertinti tyrimo dalyvių gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų gilumą (gausumą, tikslumą).

Apklausti kūno kultūros mokytojai teiginius vertino penkių balų Likerto skalėje nuo *visiškai nepritariu* iki *visiškai pritariu*. Skalės teiginių vidinio suderinimo rodiklis, apskaičiuotas taikant Cronbach-alpha koeficientą, buvo pakankamas – 0,72.

Tyrimo procedūros. Tyrimo dalyviai informuoti apie atliekamą tyrimą ir supažindinti su klausimyno pildymo instrukcija. Vykdam apklausą vadovautasi etiniais ir teisiniais tyrimo principais. Klausimynai

mokytojams išdalyti asmeniškai arba per kitus asmenis, suderinus gražinimo laiką.

Statistinė analizė. Tyrimo duomenys apskaičiuoti taikant SPSS for Windows 14 programą. Kokybinių požymių statistiniams ryšiams vertinti naudotas Chi kvadrato kriterijus. Siekiant sumažinti skalės apie gimtosios kalbos žinias ir mokėjimus teiginių skaičių įvertinant jų tarpusavio ryšį, atlikta faktorinė analizė taikant testo žingsnio skiriamosios gebos rodiklį *r/itt*. Jis atliktame tyrime svyravo tarp 0,2 ir 0,5. Nors sudarant skalės rekomenduojama atsakyti teiginių, kurių faktorinis svoris mažesnis už 0,4, tačiau mūsų tyrime buvo tikslinga palikti teiginius, įvertintus daugiau nei 0,3. Būtina pabrėžti, kad faktoriniai teiginių svoriai, apskaičiuoti α fak-

torinės analizės metodu, dažniausiai yra mažesni už kitais metodais gautus įvertinimus (pvz., naudojant pagrindinių komponentų metodą). Skalės patikimumas buvo padidintas atmetant teiginius, kurių skiriamosios gebos rodiklis buvo mažesnis už 0,2 (tai padarius, didėja Cronbach-alpha koeficiento reikšmė). Todėl, remiantis faktorinės analizės duomenimis, iš 28 teiginių, kurie buvo skirti mokytojų savo gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų vertinimui atskleisti, eliminuota 13 teiginių, kurių faktoriniai svoriai buvo mažesni už 0,3.

Tyrimo rezultatai

Atlikta skalės apie gimtosios kalbos žinias ir mokėjimus faktorinė analizė (apskaičiuota KMO rodiklio reikšmė – 0,85 rodo,

Lentelė. Kūno kultūros mokytojų gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų vertinimo pamokoje faktorinės analizės rezultatai

Faktorius ir jo teiginiai	Teiginių faktoriniai svoriai
Kūno kultūros mokytojas kaip mokinių kalbos ugdytojas	
Kūno kultūros mokytojas turi nuolat rūpintis savo kalbos taisyklingumu	0,79
Kūno kultūros mokytojas turi išmanyti sintaksę, morfologiją, fonetiką, stilistiką	0,72
Vaikai geriau supranta mokytoją, kai jis kalba jų kalba	0,64
Kūno kultūros mokytojas turi taisyti vaikų kalbą	0,57
Kūno kultūros mokytojas privalo nuolat save kontroliuoti – ar taisyklingai jis kalba	0,51
Kūno kultūros mokytojas turi nuolatos tobulinti savo kalbą	0,50
Kūno kultūros mokytojas kaip savo kalbos tobulintojas	
Kūno kultūros mokytojas turi išmanyti tarmių ypatumus	0,65
Kalbininkai dažnai kelia perdėtus, neapgalvotus reikalavimus	0,63
Kūno kultūros mokytojo kalbos kultūra dažnai per daug sureikšminama	0,63
Kūno kultūros mokytojas turi nuolat rūpintis savo kalbos žodingumu	0,61
Kūno kultūros mokytojas pamokoje gali kalbėti tarmiškai	0,41
Kūno kultūros mokytojas kaip kalbinio tapatumo puoselėtojas	
Ateityje daugiau kalbėsime angliškai, todėl lietuvių kalbai reikėtų skirti mažiau dėmesio	0,69
Esame lietuviai ir privalome rūpintis savo kalba	0,58
Lietuvių kalba netolimoje ateityje bus tik „muziejinė“ vertybė	0,54
Kūno kultūros mokytojas privalo taisyklingai kirčiuoti žodžius	0,53

kad skalės kintamieji gerai tinka šiai analizei) išskyrė tris faktorius, apibūdinančius kūno kultūros mokytojų gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų vertinimą pamokoje (žr. lentelę). Kiekvieno faktoriaus teiginių vidinis suderinimas įvertintas apskaičiuavus Cronbach-alpha koeficientus (atitinkamai 0,81; 0,69 ir 0,64).

Iš lentelėje pateiktų faktoringės analizės duomenų matyti, kad gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų vertinimas nėra vienašaltis konstruktas. Analizuojant pirmojo faktoriaus – *Kūno kultūros mokytojas kaip mokinių kalbos ugdytojas* – teiginius išryškėjo pozityvus daugumos pedagogų požiūris į gimtosios kalbos žinias ir mokėjimus. Antai net 90,5 proc. tyrimo dalyvių mano, kad kūno kultūros mokytojai turi nuolat rūpintis savo kalbos žodžingumu, o 83,6 proc. iš jų – ir kalbos taisyklingumu. Didesnė dalis apklaustųjų (81,1 proc.) įsitikinė, kad kūno kultūros mokytojas turi taisyti vaikų kalbą. Mažiau kūno kultūros mokytojų (61,1 proc.) mano, kad jie turėtų išmanyti sintaksę, morfologiją, fonetiką ir stilistiką, o dar mažiau (36,6 proc.) – tarmių ypatumus. Beveik pusė tirtų kūno kultūros mokytojų (48,6 proc.) išreiškė nuomonę, kad vaikai geriau supranta mokytoją, kai jis kalba jų kalba.

Kiek mažiau tyrime dalyvavusių kūno kultūros mokytojų pritarė antrojo faktoriaus – *Mokytojas kaip savo kalbos tobulintojas* – teiginiams, išreikšdami labiau pozityvų požiūrį į gimtosios kalbos žinias ir mokėjimus. Tik kiek daugiau kaip pusė apklaustųjų (56,4 proc.) sutinka su nuomone, kad kalbininkai dažnai kelia perdėtus, neapgalvotus reikalavimus. Dar mažiau tyrimo dalyvių pritaria teiginiui, kad kūno kultūros mokytojo kalbos kultūra pernelyg sureikšminama (35,3 proc.) ir kad mo-

kytojas pamokoje gali kalbėti tarmiškai (32,2 proc.).

Mokytojo kaip kalbinio tapatumo puoselėtojo faktoriaus teiginių raiška rodo kūno kultūros mokytojų rūpestį dėl gimtosios kalbos puoselėjimo. Tai patvirtina jų pateikti atsakymai į šio faktoriaus teiginius, kurie rodo, kad net 95,0 proc. apklaustų mokytojų išreiškė įsitikinimą, jog būdami lietuviai privalome rūpintis savo kalba, ir tik 6,6 proc. mano, kad lietuvių kalba netoliemoje ateityje bus tik „muziejinė“ vertybė.

Lyginant tiriamųjų atsakymus į jiems pateiktus teiginius pastebėta, kad nėra gyvenamosios vietos, amžiaus, išsilavinimo, įgytos specialybės bei pedagoginio darbo stažo ir išskirtų faktorių teiginių, apibūdinančių kūno kultūros mokytojų gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų vertinimą, sąsają. Kai kurios sąsajos atskleistos lyginant atsakymus pagal tiriamųjų lytį. Nustatyta, kad kūno kultūros mokytojos dažniau nei mokytojai vyrai pritarė teiginiui, kad kūno kultūros mokytojas turi išmanyti sintaksę, morfologiją, fonetiką ir stilistiką (atitinkamai 69,5 proc. ir 60,3 proc.; $p < 0,05$), o vyrai dažniau buvo tos nuomonės, jog kūno kultūros mokytojui kalbos taisyklingumas yra mažiau svarbus (17,1 proc. ir 11,3 proc.; $p < 0,005$) ir kad vaikai geriau supranta mokytoją, kai jis kalba jų kalba (55,4 proc. ir 41,8 proc.; $p < 0,006$). Suminėti skirtumai rodo, kad kūno kultūros mokytojai vyrai rečiau nei moterys identifikuoja su mokytojo kaip kalbos ugdytojo ir kaip kalbinio tapatumo puoselėtojo vaidmeniu.

Rezultatų aptarimas

Kūno kultūros mokytojo profesinė socializacija rodo, kad būsimieji specialistai skeptiškai vertina jiems siūlomas nuosta-

tas į kūno kultūrą kaip mokomąjį dalyką dėl metaforiškai nusakomos situacijos „asmens atletinė biografija yra nuleidusi inkarą jo asmenybės struktūroje“ (Green, 2002). Tad manytina, kad kūno kultūros mokytojų kūno kultūros veiklos ir sąveikų visuma (biografija) yra jų profesionalumo dimensija, kurios sunkoka atsisakyti, o vertybinė patirtis padeda suprasti naujas vertybes ir jas internalizuoti. Taigi dalykinė patirtis kūno kultūros veikloje įgauna dalykinės kompetencijos pavidalą ir turi įtakos kūno kultūros mokytojų profesinei kryptčiai, neatsižvelgiant į amžių, lytį, išsimokslinimą, įgytą profesijos ir pedagoginio darbo stažą. Kitaip tariant, kūno kultūros mokytojų vertinimu, mokomojo dalyko ir profesijos pasirinkimo motyvai interpretuoti aiškinantis kūno kultūros mokytojų atletinės tapatybės formavimosi veiksnius.

Ugdymo filosofai mokyklai, taigi ir mokytojams, globalioje kultūroje skiria pasaulį keičiančią socialinę misiją – ugdyti mokinių gebėjimą įsijausti bei rūpintis kitų tautų ir kultūrų žmonėmis įvardijant šį gebėjimą kaip kosmopolitinės tapatybės šerdį (Hargreaves, 2008), o šią misiją gali įgyvendinti tik bendruomenei atsiverianti ir kartu su ja besiuogdanti mokykla (Dalín, Rolf, Kleekamp, 1999). Mat kaip rodo cituojamų autorių tyrimai moksleivių mokymosi rezultatai susiję ir su namų, ir su aplinka apskritai. A. Hargreaves (2008) nuomone, mokymas šių dienų visuomenėje – tai ugdymas jaunų žmonių bendrųjų kompetencijų, o mokytojai šią veiklą atlieka analizuodami globalios kultūros pasėtas etninio ir religinio fundamentalizmo sėklas bei būdami kosmopolitiškai pakantūs. Taip pat nurodoma, kad standartų sukurti mokymo ir mokymosi režimai į šalį nustū-

mė dėmesį asmeniui bei socialinei raidai ir pašalina tarpdisciplininį dėmesį globaliam švietimui, kuris yra kosmopolitinės tapatybės šerdis. Tad mokytojai kaip standartizuotų pareigų atlikėjai, kurių profesiniame gyvenime pernelyg daug kontrolės ir mažai autonomiškumo, neturi galimybių pasitelkiant savo profesinę nuomonę spręsti globalios kultūros iššūkius.

Vienas iš tokių iššūkių – savo komunikavimo kompetencijos tobulinimas, ypač būnant mažos tautos atstovu bei įsigalint elito kalboms. Kadangi anglų kalba užima pagrindinę vietą pasaulio kalbų sistemoje – ji tapo *lingua par excellence*, tai kalbant apie kūno kultūros mokytoją kaip gimtosios kalbos arba kalbinio tapatumo puoselėtoją būtina stebėti jo kalbinę elgseną mokyklinės kūno kultūros veikloje. Ši teiginį paremia mūsų tyrimo, taikant apklausą raštu, ir tyrimo, atlikto stebint kūno kultūros pamokas (Fominienė, 2007), rezultatai. Apklausoje raštu išskirto faktoriaus „Mokytojas kaip kalbinio tapatumo puoselėtojas“ teiginiai kūno kultūros mokytojų įvertinti kaip labai aktualūs jų profesinei veiklai. Pavyzdžiui, teiginiui *Esame lietuviai ir privalome rūpintis savo kalba* pritarė 95 proc. tyrimo dalyvių, o kūno kultūros pamokose užrašytas mokytojų kalbėjimas rodo, kad šio mokomojo dalyko specialistai retai save kontroliuoja, ar taisyklingai jie kalba. O svarbiausia, pažeidžiama komunikacinė kalbos kultūra, kurios pagrindinis reikalavimas – gerbti savo žodžiais pašnekovą.

Šioje situacijoje džiugina tyrimo dalyvių pozityvus vertinimas tokio savo vaidmens globalioje kultūroje kaip „Mokytojas – savo kalbos tobulintojas“. Kita vertus, kiek daugiau nei pusė tiriamųjų norėtų „laisvesnio“ gimtosios kalbos vartojimo.

Šiuo laikmečiu visai tautai ir kartu visiems šalies piliečiams bendrą viešojo oficialaus bendravimo kalbą derėtų puoselėti kaip tinkamo kalbėjimo pavyzdį, daugelio visuomenės narių siekiamą idealą, nors dalykinis kalbėjimas, net intelektualių profesijų atstovų, rodo, kad kalbos norminimas nėra patrauklus.

Gilinimasis į pirmojo faktoriaus – „Mokytojas kaip mokinių kalbos ugdytojas“ teiginių vertinimus taip pat rodo teigiamą kūno kultūros mokytojų nuomonę apie tokio komunikavimo kompetencijos bruožo kaip dėmesys gimtosios kalbos turtinimui rūpinantis jos taisyklingumu ir žodingumu, net ir taisant mokinių kalbą. Tačiau palyginus atsakymų į teiginius charakteristikas skirtinguose faktoriuose apie tą pačią komunikavimo kompetencijos savybę kaip kalbos etiką, iškeliant kalbinio bendravimo normas su raiškos priemonių pasirinkimu, pastebėti kai kurie netolygumai. Pavyzdžiui, 48,6 proc. tiriamųjų nurodė, kad jie pritaria teiginiui, jog vaikai geriau supranta mokytoją, kai jis kalba jų kalba, o 35,3 proc. mano, kad kūno kultūros mokytojo kalbos kultūra per daug sureikšminama, o net 81,1 proc. sutinka su teiginiu, kad kūno kultūros mokytojas turi taisyti vaikų kalbą. Tokia neatitiktis gali rodyti, kad tiriamieji ignoruoja etiketą kaip viešosios kalbos kultūros apraišką: nesilaiko atitinkamų dorovinių nuostatų ar / ir neturi kalbinės nuovokos.

Išsakyti teiginiai rodo, kad, tiriant mokytojų komunikavimo kompetencijos apraiškas apklausos metodu, dažniau galima tikėtis socialiai priimtinių atsakymų, neatitinkančių tikrosios situacijos. Objektivesnių duomenų gaunama tyrimą atliekant stebėjimo būdu, kuris leidžia užrašyti mokytojų kalbėjimą profesinėje veikloje.

Pavyzdžiui, mūsų atliktuose tyrimuose (Kardelienė, Kardelis, 2006; Kardelienė ir kt., 2010) tyrėjas fiksavo mokytojų kalbėjimą per pedagoginę komunikaciją. Daugiausia dėmesio šioje komunikacijoje kreipta į mokinių ir mokytojų kalbėjimą, o ypač į kalbos raiškos priemones, kuriomis išsakomi išgyvenimai (emocinė kalbos funkcija), mintys (mentalinė kalbos funkcija), kaip orientuojamasi į pašnekovą (komunikacinė kalbos funkcija) ir kaip susikalbama (etninė-reprezentacinė kalbos funkcija).

Stebėtų kūno kultūros pamokų analizė (Fominienė, 2007) parodė, kad šiose pamokose mokytojai savo pasakymuose, susijusiuose su dalykinės informacijos pateikimu, mokinių elgesiu pamokoje ir jiems teikiama parama, dažnai vartoja įvairius draudimus gasdinant, diskutuojant ir nemandagią, užgaulią ar net įžeidžiamą kalbinę raišką. Daugiau tokių pasakymų užfiksuota nurodant darbo tvarką pamokoje ar mokykloje ir bandant suteikti mokiniams pagalbą, kai jie atlieka užduotis. Tai rodo, kad dažnas neigiamų pasakymų, išsakytų vadovaujantis hierarchinio bendravimo pozicija, vartojimas atskleidžia mokytojų profesinį identitetą, kurio stabilumą nulemia jo įgyta (dažnai negatyvi) bendravimo patirtis. Kadangi mokiniai perima mokytojų elgseną, tai reikia gilintis į kūno kultūros mokytojų patirtį, t. y. į jų biografiją, jei norima, kad mokykloje kalbos reiškiniai būtų traktuojami kaip sociumą apibūdinanti duotybė, neatsiejama nuo kultūros.

Apibendrinant išsakytas mintis galima teigti, kad kalbos grožį įkūnijančios vertybės, išreiškiančios pedagogo santykius su tauta, dar menkai įprasmina ugdytojų gyvenimą.

Išvados

Kūno kultūros mokytojų gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų, rodančių jų komunikavimo kompetenciją, vertinimas atskleidė, kad palankiau tirti mokytojai vertina kūno kultūros mokytoją kaip kalbos ugdytoją ir mažiau jiems svarbus mokytojo kaip savo kalbos tobulintojo ir kalbinio tapatumo puoselėtojo vaidmuo. Kūno kultūros mokytojos dažniau nei jų kolegės vyrai iden-

tifikuoja save su pedagogo kaip kalbos ugdytojo ir kaip kalbinio tapatumo puoselėtojo vaidmeniu.

Remiantis tyrimo rezultatais galima kelti prielaidą kad mokytojų atletinė biografija ir jų kaip mokinių patirtis kūno kultūros pamokose turi reikšmės jų gimtosios kalbos žinių ir mokėjimų profesinėje veikloje, nuostatoms, t. y. jų kaip mokytojų ideologijai.

LITERATŪRA

Capel, S. (2004). *Learning to Teach Physical Education in the Secondary School*. New York: Routledge Falmer.

Dalin, P.; Rolf, H-G.; Kleekamp, B. (1999). *Mokyklos kultūros kaita*. Vilnius: Tito alba.

Fominienė, V. (2007). *Kūno kultūros mokytojų nuostata dėl pedagoginės komunikacijos kaip mokinių požiūrio į kūno kultūros ugdymąsi determinantę*. Edukologijos daktaro disertacija. Kaunas.

Green, K. (2002). Physical education teachers in their figurations : a sociological analysis of everyday „Philosophies“, *Sport, Education and Society*7(1), p. 65–83.

Hargreaves, A. (2008). *Mokymas žinių visuomenėje*. Vilnius: Homo liber.

Held, D.; McGrew, A.; Goldblatt, D.; Perraton, J. (2002). *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius : Margi raštai.

Henninger, M. L. (2007). Lifers and troupers: urban physical education teachers who stay, *Journal of Teaching in Physical Education* 26, p. 125–144.

Hill, G.; Brodin, K. L. (2004). Physical education teachers: perceptions of the adequacy of university coursework in preparation for teaching, *Physical Educator* 61(2), p. 75–87.

Kardelienė, L.; Kardelis, K. (2006). *Pedagoginė komunikacija kūno kultūros veikloje: monografija*. Kaunas: KTU.

Kardelienė, L.; Kardelis, K.; Fominienė, V.; Barauskas, T. (2010). Būsimųjų kūno kultūros mokytojų profesinė socializacija, *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas* 4(79), p. 45–50.

Kardelienė, L.; Kardelis, K.; Karanauskienė, D.; Šukys, S. (2009). *Būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų identifikacijos: akademinė, sportinė ir profesinė: monografija*. Kaunas: LKKA.

Kermarec, G.; Todorowich, J.; Fleming, D. (2004). Investigation of the self-regulation components students employ in the physical education setting, *Journal of Teaching in Physical Education* 2(23), p. 123–142.

Martinkus, A. (2004). Skirtumų kultūra, *Kultūros barai* 4, p. 16–20.

Masiliauskas, D. (2011). *Kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos sąsaja pamokoje*. Edukologijos daktaro disertacija. Šiauliai.

Zwozdiak-Myers, P.; Whitehead, M.; Capel, S. (2004). Your wider role as a PE teacher. *Learning to teach physical education in the secondary school: a companion to school experience* (pp. 239–258) / edited by Susan capel. New York: Routledge Falmer.

THE VALUE OF NATIVE TONGUE IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Laimutė Kardelienė, Kęstutis Kardelis

S u m m a r y

When highlighting the impact of globalization as a controversial concept in the process of teaching the native tongue, the present article focuses on the

value of the native tongue in the professional activity of a pedagogue. The responsibility of the lecturer of a specific subject as an educator of the native tongue

concerning the use of the native tongue in the context of the peculiarities of fulfilling this role in the professional activity is highlighted. The obtained empirical data have revealed that teachers of physical education more favourably evaluate of teachers-educators rather than teachers of physical education as improvers of the native tongue and promoters of ethnic identity. A presupposition is made that the athletic biography

of teachers and their former experience as students in the lessons of physical education have an impact on their attitude towards the knowledge of their native tongue and its skills in professional activity.

Key words: globalization, native tongue, knowledge of teachers of physical education in the field of the native tongue, skills and abilities of teachers of physical education in professional activity.

Īteikta 2013 01 20

Priimta 2013 06 25